

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕС-СИСТЕМ

УДК 330.45

Д. О. РЕДЬКІН

Одеський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА
В УКРАЇНІ**

В статті висвітлено особливості формування підприємницького середовища в Україні, запропоновано складові ефективних механізмів формування сприятливого макроекономічного середовища для розвитку малого та середнього бізнесу.

The article highlights the features of the business environment in Ukraine, suggested components of effective mechanisms for the formation of a favorable macroeconomic environment for small and medium businesses.

Ключові слова: підприємництво, підприємницькі структури, малий та середній бізнес.

Вступ. В Україні роль підприємництва є винятково актуальною. Актуальність проблеми обумовлена кризовим станом економіки країни, що, насамперед, стосується малих та середніх підприємств, які функціонують в нестабільному підприємницькому середовищі та в умовах ризику, що спричинені, значною мірою, особливостями формування самого середовища. Отже, необхідною передумовою динамічного розвитку та ефективної діяльності підприємств є створення сприятливого підприємницького середовища та його регулювання.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Вагомі характеристики зовнішнього і внутрішнього середовища були надані видатними економістами: М.Х. Месконом, М. Альбертом та Ф. Хедоурі. Проблеми формування зовнішнього та внутрішнього підприємницького середовища висвітлювалися українськими та російськими вченими: В. Альгіним, А. Ефендієвим, В. Колотом, В. Кисельовим, С. Покропивним, Б. Мізюк, С. Харічковим, В. Хобтою, Т. Ткаченко та ін. Аналіз опублікованих праць з даної проблематики дає підстави стверджувати про необхідність продовження наукових досліджень у цій сфері, що відповідним чином обумовило вибір теми, мету та завдання дослідження.

Метою дослідження є встановлення особливостей формування підприємницького середовища в Україні та пошук ефективних механізмів формування сприятливого макроекономічного середовища для розвитку малого та середнього бізнесу.

Основний розділ. Сьогоднішні реалії свідчать про те, що теорія та практика формування системи виробничих відносин у сфері підприємницької діяльності постійно еволюціонують, відображаючи безперервні зміни на мікро- і макрорівнях заради задоволення економічних інтересів. При цьому, на процес формування суттєво впливає:

- опанування демократичних принципів сприяння розвитку підприємництва на державному та регіональному рівнях;
- розширення можливостей зростання платоспроможного попиту населення і, відповідно, масштабів внутрішнього ринку, внаслідок чого забезпечується економічне зростання та збільшення зайнятості в суспільстві;
- прагнення кожного учасника підприємницької діяльності забезпечувати добробут собі та своїй родині, дбати про майбутнє в якості домінанти власної активної життєвої позиції;
- можливість отримання додаткових джерел фінансування, зокрема з місцевого бюджету та ін.

У країнах з розвинутим громадянським суспільством підприємці складають 10–20 відсотків населення. Існуючі реалії підтверджують: середній клас притаманний будь-якому індустріальному та постіндустріальному суспільству. Ознаки середнього класу взаємообумовлені та взаємопов'язані. Саме уся їхня сукупність і дає змогу цьому угрупованню виконувати вельми специфічні суспільні функції. Підвищення рівня формування нової соціальної групи підприємців вимагає переходу від традиційних принципів організації бізнесу, таких як стабільність, економічність, контроль, до нових, серед яких гуманізація, екологічність. Зокрема, гуманістичний підхід дозволяє підтримувати і підвищувати результативність підприємницької діяльності організації в здійсненні свого щирого призначення – самореалізації, інакше кажучи, самоврядування.

Слід відзначити, що загалом підприємці помітно вирізняються із загальної сукупності населення за рівнем освіти та накопиченого людського капіталу. Так, за статистичними даними з числа реєстрованих підприємців 37% отримали повну вищу освіту, що вдвічі перевищує середній по Україні показник. Найбільш поширеною частиною є підприємці з вищою повною технічною освітою (31,3%) та економісти (10,8%). Більшість власників малого та середнього бізнесу становлять чоловіки (71,1%), середній вік українських підприємців – 42 роки. Таким чином, з розвитком підприємництва в Україні створюються сприятливі умови для побудови стабільного громадянського суспільства, основу якого складає саме середній клас. Підприємницька діяльність є базою для формування середнього класу та побудови

громадянського суспільства. Відомі фахівці відмічають, що «становлення громадянського суспільства і формування середнього класу – це взаємопов'язані процеси» [1].

Процеси формування і реалізації державної економічної політики, зростання національної конкурентоспроможності України значною мірою мають орієнтуватися на створення оптимальної системи підтримки розвитку малого та середнього підприємництва, вирішення питань, які особливо актуалізуються в умовах розгортання світової фінансової кризи та зростання безробіття. За прогнозом Європейської комісії рівень безробіття в Європі буде зростати, зазначені тенденції також будуть притаманні і Україні [2].

Орієнтація на активну життєву економічну стратегію, підтримка соціально вразливих верств населення тісно пов'язуються з участю у самостійній підприємницькій діяльності, намаганням організувати власне підприємство, почати свою справу. Особливо це стосується економічно активного населення. Задля прийняття оптимальних та ефективних рішень щодо залучення економічно активного населення до підприємницької діяльності важливо з'ясувати рівень готовності населення до підприємницької діяльності, специфіку мотивації щодо підприємництва трудової частини населення, оцінку перспектив розвитку підприємництва в Україні. Ці обставини викликають потребу соціально-трудового патронажу з боку держави (служби зайнятості), зокрема удосконалення чинної системи перепідготовки і виплат на започаткування власної справи.

За сучасних умов, розвиток підприємництва в Україні значною мірою стримується інституційними чинниками внаслідок тиску на діяльність малих і середніх підприємств з боку різних державних і недержавних інституцій. Безпосередніми її результатами є:

- концентрація капіталів і влади у відносно нечисленних колах, так званої еліти, що призводить до значного погіршення матеріального становища численних верств населення;
- неузгодженість між цілями, інтересами та діями між законодавчими і виконавчими представниками влади, а також соціальна поляризація відповідних верств населення (олігархи та масштабна бідність);
- поширення корупції – багатократне прискорення процесу первинного накопичення капіталу через розподіл колишньої державної власності під контролем чиновників.

Це загрожуватиме розвитком суспільно-економічних процесів, які здатні послабити конкурентоспроможність національної економіки, суттєво деформувати розподіл суспільних благ, спричинити виникнення соціальних криз та послаблення ролі держави у проведенні цілеспрямованої соціально-економічної політики. Належна відповідь на ці виклики може бути дана лише за умови національної та регіональної консолідації, формування свого роду загальнонаціональної «мережевої структури» в системі відносин між державою, бізнесом та громадянським суспільством в напрямку мінімізації конфліктності та забезпечення їх партнерської основи як фундаменту підвищення ефективності соціально-економічних реформ.

Важливим чинником формування конкурентної економіки, насичення ринку необхідними товарами, послугами та підвищення рівня життя населення є розвиток малого та середнього бізнесу. Цей сектор економіки зорієнтований, насамперед, на задоволення попиту саме регіональних ринків і суттєво залежить від умов, які створюються для їх існування на місцевому рівні. Дані положення розглянемо на прикладі розвитку підприємництва Одеської області.

Загальними проблемами функціонування малого бізнесу в досліджуваному регіоні є обтяжлива процедура отримання дозвільних документів, неналежна поінформованість діючих підприємців, а особливо підприємців-початківців щодо умов та способів ведення підприємницької діяльності, новітніх технологій, інноваційних розробок удосконалення виробництва, відсутність інформації щодо проектів та рішень місцевих органів влади, регламентуючих підприємницьку діяльність області [3].

В рамках здійснення фінансово-кредитної підтримки розвитку малого та середнього підприємництва передбачається запровадження механізму часткового відшкодування з регіонального та місцевих бюджетів відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів, а також розробка та реалізація ефективного механізму виділення з обласного та місцевих бюджетів фінансової підтримки суб'єктам малого бізнесу.

Очікуваним результатом виконання запланованих заходів є поступовий перехід на новий якісний рівень розвитку малого і середнього підприємництва і, як наслідок, нарощування обсягів реалізації продукції та збільшення внеску малих підприємств і приватних підприємців у валовий внутрішній продукт регіону, підвищення продуктивної зайнятості населення, вирішення соціальних проблем регіону за рахунок збільшення доходної частини місцевого бюджету. Про це свідчать наступні дані (табл.1).

Всебічне урахування особливостей формування підприємницького середовища в Одеському регіоні дасть змогу:

- збільшити кількість суб'єктів малого підприємництва, зокрема малих підприємств до 20,0 тис. одиниць та приватних підприємців до 200 тис. осіб;
- підвищити частку малого і середнього підприємництва у загальному випуску продукції по регіону до 10–12% і, як наслідок, збільшити надходження від суб'єктів малого і середнього бізнесу до Зведеного бюджету по Одеській області до 30–40 %;

- розвивати бізнес-інфраструктуру підтримки малого бізнесу (кредитні спілки, місцеві фонди підтримки підприємництва).

Таблиця 1

Показники діяльності малих підприємств

Показники	Одиниця виміру	Роки			2011 рік до 2010 %
		2009	2010	2011 (прогноз)	
А	Б	3	4	5	6
Кількість малих підприємств, всього	од.	17319	18100	18500	102,2
Середньоспискова чисельність працюючих	тис. чол.	100,5	102,5	104,7	102,1
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) у діючих цінах	млн грн.	5627,1	5835,3	6010,3	103,0
Питома вага обсягів реалізації малими підприємствами товарів (робіт, послуг) від загального обсягу в регіоні	%	6,4	6,8	7,3	-
Питома вага надходжень від суб'єктів малого підприємництва у Зведеному бюджеті Одеської області (без врахування митних платежів)	%	30,0	31,8	33,0	-

Основними завданнями державної конкурентної політики на сучасному етапі є усунення і зменшення бар'єрів входження на існуючі товарні ринки, а також стимулювання вступу на монополізовані ринки нових суб'єктів господарювання для найбільш ефективного використання ресурсів в інтересах споживачів та суспільства. Особливу увагу слід приділяти недопущенню та припиненню проявів зловживання монополієм становищем у сфері природних монополій – у житлово-комунальному господарстві, у сфері постачання електроенергії, надання послуг водопостачання, залізничного та авіаційного транспорту, послуг зв'язку та таких, що пов'язані зі здійсненням послуг держави.

Отже, для забезпечення стабільного розвитку економіки в Україні важливим завданням постає стимулювання процесу створення критичної маси суб'єктів підприємництва, які були б здатними усвідомлювати реальність переходу до ринкових відносин як основу формування конкурентного середовища. Найважливішою умовою розв'язання зазначеної задачі є зміна масової свідомості та забезпечення сприйняття суспільством проблем щодо узгодження цілей, інтересів і дій заради економічного зростання [4]. Дієвою формою запровадження діалогу між владою і бізнесом стане запровадження «гарячих» ліній, проведення семінарів, «круглих» столів. Значна увага має приділятися розвитку екологічного та сільського (зеленого) туризму, який забезпечуватиме сільській родині певну частину прибутків, самозайнятість сільського населення, наповнення доходної частини місцевих бюджетів, сприятиме розвитку ринкової інфраструктури. Це сприятиме наданню можливостей для кожної фізичної особі побудувати власну розумову модель орієнтації в типових ситуаціях ринкових відносин і забезпечити самовираження, саморозвиток.

Висновки. Таким чином, створення ефективного підприємницького середовища в Україні є першочерговою вимогою сьогодення. Як свідчать дослідження, процеси становлення та формування підприємництва в нашій країні відбуваються під дією численних негативних внутрішніх та зовнішніх чинників. Отже, пошук ефективних механізмів формування сприятливого макроекономічного середовища для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні є вельми актуальним та буде предметом майбутніх наукових досліджень.

Література

1. Харічков С. К. Функціонально-цільові ознаки стратегій розвитку малих форм підприємництва / С. К. Харічков, Д. О. Редькін, М. П. Волохова // Україна у світовому економічному просторі: шляхи подолання кризи (економіка, фінанси, право) : збірник матеріалів ІХ міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, 27 березня 2009 року. – К. : УДУФМТ, 2009. – С. 152–156.
2. Линовицька С. А. Методи оцінки ефективності пристосування вітчизняних підприємств до змін зовнішнього середовища / С. А. Линовицька // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 49–57.
3. Ткаченко Т. П. Особливості формування підприємницького середовища в Україні у пострадянський період / Т. П. Ткаченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9. – С. 128–135.
4. Редькін Д. О. Шляхи подолання економічної кризи в приватному секторі економіки України / Д. О. Редькін // Світова фінансово-економічна криза: стратегії протидії та мінімізації наслідків (економіка, фінанси, право) : збірник матеріалів ХІІ міжнар. наук.-практ. конф., 29 травня 2009 року. – К. : УДУФМТ, 2009. – С. 72–75.

Надійшла 11.04.2011